

Bårslövs kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2015-12-04

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

—

Bårslövs kyrka

Kvistofta församling, Helsingborgs kontrakt, Lunds stift
Bårslöv socken, Bårslöv 24:1, Helsingborgs kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Bårslöv ligger sydöst om Helsingborg, cirka tio kilometer från stadskärnan. Samhället ligger i ett öppet jordbrukslandskap.

Bronsåldershögar i byns närhet visar på ortens långa historia. På 1200-talet nämns byn som Barslefh. Flera vägar korsades runt Bårslöv vilket påskyndade bybildningen och kyrkans lokalisering under 1100-talet, då också socknar bildades. 1500 och 1600-talet var en orolig tid med strider mellan Danmark och Sverige och svåra förhållanden för befolkningen. 1676 rastade Karl XI med sin här i Bårslöv, en minnessten öster om kyrkan påminner om detta. Byn var en av de största i Helsingborgstrakten under 1700-talet och bestod av ett 20-tal gårdar. På en karta från 1763 är kyrkan omgiven av fyrhängade gårdar. Strax söder om kyrkan låg den fyrhängade prästgården som brann ner 1838. En ny prästgård byggdes längre från kyrkan sydöst om denna. Vid enskiftet 1809 flyttades hälften av gårdarna ut från den täta byn och spreds längs vägen och byn fick en långsträckt form. Kyrkan ligger i västra delen av den gamla kyrkbyn. Med början på 1960-talet till idag har Bårslöv byggts ut med mestadels villor och några flerfamiljshus med två våningar. Det finns ett litet centrum med skola, pizzeria och närbutik.

Kyrkan mot väster på avstånd.

Fasad mot norr.

Kyrkan ligger längs landsvägen till Helsingborg. Nya Bårslövs samhälle ligger samlat på andra sidan vägen nordväst om kyrkan. Den gamla kyrkbyn ligger längs vägen öster

och norr om kyrkan där en del äldre hus finns kvar, bl.a. skolan. Mot väster ligger kyrkan ensam och omges av fält. Närmast kyrkan i väster ligger en parkering omgiven av bokhäckar och i anslutning till parkeringen i sydväst församlingsgården från 1975. Mot öster och söder finns trädgångar. I sydöst ligger prästgården från 1929 som numera är privatbostad.

Kyrkobyggnaden

Bårslövs kyrka byggdes troligen vid 1100-talets mitt och bestod då av långhus, smalare och lägre kor samt halvrund absid byggda av kvaderhuggen nordvästskånsk sandsten. Stenen bröts ovanför landborgen norr om Helsingborg. Taket var ett plant brädtak i långhuset. Ingångar fanns på norr och södersidan. Ett kvadratisk västtorn byggdes under romansk tid, möjligen 1200-tal. Uppmätningar av tornets murar visar att det uppförts under två byggnadsfaser. Tornet har förmodligen utvidgats västerut vid någon tidpunkt.

1300-talet är en tid av ekonomisk stagnation med missväxt och pest och kyrkobygandet stod stilla. På 1400-talet var det tvärtom och många kyrkor valvslogs. Under 1400-talet slogs kryssvalv av tegel i tornet och i långhuset. Vid denna tid uppfördes också ett vapenhus vid långhusets sydportal och ett trapphus till tornet.

Den stora befolkningsökningen och tidsandan krävde en större kyrka på 1800-talet. Kyrkogång var regelbunden och obligatoriskt för lantbruksbefolkningen.

CG Brunius gjorde ett förslag 1852 på hur kyrkan kunde utvidgas med korsarmar i norr och söder. Hans ritningar genomfördes aldrig då de gamla murarna på långhuset inte ansågs hålla men förslaget inspirerade byggmästare Anders Haf som gjorde ett nytt förslag.

1858 byggdes kyrkan om efter Hafs ritningar. Detta innebar att det medeltida långhuset, koret och absiden revs. Endast tornet och delar av långhusets västfasad sparades. Till detta uppfördes ett nytt långhus med absid. Nybyggnaden byggdes av gråsten med inslag av material från den rivna kyrkan. Anders Haf hade tagit intryck av Brunius stil och ritade kyrkor i hans anda.

1884 byggdes en orgelläktare i kyrkans västra valvfack och ny orgel installerades. Läktare och orgelfasad ritades av arkitekt Henrik Sjöström, Lund.

1916 ändrades och flyttades klockornas upphängning i tornet efter förslag av Theodor Wåhlin. Då gjordes också nya ljudöppningar i tornet.

1943 gjordes en större inre renovering efter Eiler Græbes ritningar. Bänkarna byggdes om, nya golv av tegel och kalksten lades in, ny upphängning av predikstolen, installation av elektriskt ljus och värmeledning.

Entréportarna ersattes av kopior 1957 och 1961 sattes nya dörrar in mellan vapenhus

och långhus efter Aina Berggrens ritningar. Tornets takskiffer ersattes med kopparplåt 1968.

1990 gjordes en yttre och inre restaurering av Forsberg och Wikerstål arkitektkontor som omfattade bland annat nytt tegeltak, nya innerfönster, bänkarna ekådrades, konservering av inventarier och kalkmåleri. 1998 kalkades fasaderna och sockeln ströks med stenkolstjära.

Handikappramp och trappa av granit byggdes framför västporten 2011. Samma år togs tre bänkar bort för att skapa en cafédel i nordvästra hörnet av långhuset.

Exteriör

Kyrkan består av ett medeltida kvadratisk torn med långhus och halvrund absid från 1800-talet. Ett litet trapputbygge finns vid tornets nordöstra hörn. Fasaderna är spritputsade med slätputsade omfattningar. Öppningarna är rundbågiga. Taken är belagda med tegel och koppar.

Fasad mot nordöst.

Fasad mot söder.

Kyrkans grundläggning är förmodligen en kallmur av natursten. Murarna i det medeltida tornet är av välhuggna kvadrar av sandsten murade i jämna skift.

Gavelröstena är av tegel. Vid en murverksdokumentation upptäcktes spår av en öppning i muren mellan torn och långhus. Denna kan ha varit en förbindelse till en tidigare herrskapsläktare i långhusets västra del.

Långhus och absid är byggda av gråsten och tegel med stort inslag av återanvänd sandsten från den rivna medeltidskyrkan.

Långhus och absid har en svart sockel och en takgesims av tegel lagd som sågskift.

Långhusets gavelrösten är trappstegsgavlar som är dekorerade med rundbågsfriser.

Tornets trappstegsgavlar har spetsbågiga blinderingsnicher. Inom två av nischerna finns ljudöppningar mot öst och väst. Två äldre ljudöppningar som är täckta med svartmålad brädluckor finns på tornets norr- och södersida.

De åtta fönsteröppningarna i långhuset är stora, rundbågiga, i nischer med två språng. Fönstren delas i två lufter av en murad mittpost och ett bågformat övre fält.

Järnfönstren har ett diagonalt spröjsverk. I övre fältet är glaset färgat.

Sakristians två fönster är smala, rundbågiga i nischer med tre språng. Ovan absiddörren sitter ett runt fönster med färgat glas i blommönster. Solbänkarna är av målad betong. Ytterligare två små runda fönster med kryssformad spröjs av trä finns på tornets västgavel och långhusets östgavel.

Kyrkan har två ingångar som båda sitter i rundbågiga nischer, huvudentrén i väster i tornet och absidingången i öster till sakristian. Vid västentrén finns trappa och ramp av granit. Huvudentrén är en rak dubbeldörr med ett övre fönsterparti. Dörrbladen är dekorerade med utskuret mönster i relief i en stil som var typisk för Brunius. Absiddörren är en rundbågig enkeldörr med liknande reliefmönster.

Långhusets sadeltak har gula takpannor. Tornets sadeltak och absidens hjälm-tak har skivtäckning av koppar. Hängrännor och plåtar är av koppar medan stuprören är utbytta till brun plåt.

Entréport med reliefmönster.

Fönster och takgesims med sågskift.

Tornet mot nordväst.

Interiör

Från västporten når man vapenhuset i tornet. De kraftiga ojämna väggarna är putsade och kalkade. Golvet är belagd med rött tegel lagt på flatan. Taket är välvt med ett kryssvalv med rektangulära ribbor vilande på tresprångiga pilastrar med kapital. Ribborna är kalkmålade i rött och grått med en enkel kvadermålning. I valvkapporna längs ribborna är målat ett bågfrismotiv. I vapenhuset går en brant trätrappa upp till tornets övriga våningar. Plan 2 har brädgolv och putsade väggar. Här är all ny teknik samlad och här förvaras kapital från den gamla kyrkan och den gamla anordningen för klockringningen. På tornvinden står den nya klockstolen av järn ovanpå den äldre klockstolen av trä. I klockvåningens bjälklag ingår grova ekbjälkar som är återanvända, men oklart varifrån.

Vinden är inte inventerad eftersom tillträde till den kräver demontering av trappsteg.

Kyrkorum

Kyrkorummet består av ett långhus med fullbrett kor. Bakom ett korskrank finns sakristian i absiden. I långhusets västra del ligger orgelläktaren.

Genom en ekådrad dubbeldörr med glas kommer man in under orgelläktaren i långhuset där bakre delen är inredd med bokbord och caféhörna. Trappan till orgelläktaren går längs väggen mellan vapenhus och långhus.

Slutna bänkar står på ömse sidor om mittgången Dopfunten står på norra sidan och predikstolen på södra sidan.

Långhuset mot koret.

Golvet är belagt med rött tegel lagt på flatan, i bänkkvarteren ligger lackat brädgolv.

Väggarna är putsade och kalkade.

Kyrkorummet täcks av fyra ribbkryssvalv vilande på tresprångiga pilastrar med kapital. Sköld och gördelbågar, triumf- och tribunbåge är alla rundbågade och relativt låga. I valvkapporna finns skvallerhål. Valven är en efterbildning av medeltida valvformer.

Långhuset har fyra fönster på varje sida. De är försedda med innanfönster med hel ruta i en smal metallbåge. I fönsternischen sitter ellister.

I taket hänger mässingkronor och på väggarna mässinglampetter.

Kor och absid

Koret är upphöjt ett steg och belagt med kvadratiska kalkstensplattor. Innanför altarringen är golvet av trä och täckt av en textilmatta. Absiden är avskild med ett skrank i gotisk stil med rundbågiga speglar krönt av genombrutna snidade båg- och korsformer. Skranket är målat i rött, ekådring och förgyllning. Två av speglarna utgör dörrar till sakristian i absiden. I koret står förutom dopfont, en ljusbärare, piano, den äldre altarprydnaden i form av ett förgyllt kors och en kopia av Thorvaldsens Kristus. Absiden täcks av ett valv med tre kappor utan ribbor eller valvstöd. Golvet är belagt med textilmatta.

Orgelläktaren i väster bärs av pelare med tärningskapitäl. Taket är vitmålad pärlspont. Läktarbarriären liksom trappräcket består av genombrutna rundbågar. Orgelläktarens golv är belagt med linoleum och taket är ett av långhusets valv. Pelare, bänkar, räcke, altarring, skrank, orgelbarriär är genomgående ljus ekådrade med accenter i rött och guld.

Långhuset mot väster.

Koret.

Tornvalvet.

Orgelläktaren.

Inredning och inventarier

Altare av gråmålat trä med okänd ålder.

Altartavlan är målad av Hugo Gehlin 1930 och föreställer "Kristus välsignar barnen".

Bilden kröntes tidigare av ett tresidigt gavelfält. 1990 fick tavlan en mindre ram och sänktes.

I koret finns även tre tidigare altarprydnader. Ursprunglig altarprydnad i ”nya kyrkan” var ett förgyllt kors som ersattes av Thorvaldsens Kristuskoa i slutet av 1800-talet. En äldre altartavla föreställande korsfästelsen från 1811 hänger i koret.

Altarringen från 1858 av trä är ritad av A. Haf. Räcket är uppbyggt av diagonala kryss i nygotisk stil mellan ståndare och överliggare i trä och tygklätt knäfall.

Predikstol.

Dopfont.

Mariabild, textilt konstverk.

Dopfonten av ignabergakalksten från 1939 är ritad av arkitekt Torsten Léon-Nilsson. Rund kittelformad cuppa med profilerad fot och kvadratisk fotplatta. I cuppens ovkant finns inskription i relief.

Predikstolen av målad ek från 1598 är utförd med rik skulptur i renässansstil. Ursprunglig färg togs fram 1947 under tre lager övermålningar. Trappa och räcke är nya och ombyggda 1991. Korgens sidor har inom rundbågiga fält skulpterade bilder av Kristus och de fyra evangelisterna med attribut. Sidorna avdelas med joniska kvinnohermer föreställande dygdena. Hermernas nedre del är utsmyckade med maskaroner och fruktknippen.

Bänkinredningen från 1858 byggdes om och förkortades 1943 av Eiler Græbe. 1990 ådringsmålades bänkarna åter efter att en tid varit gråmålade. De slutna bänkarna är uppbyggda av ramverk med speglar i dörr, sidostycken och bakstycke. Gavlar och dörrar är rakavslutade i ovkant. Bänkarna är ljus ekådringsmålade med dekorationer i guld.

Orgeln tillverkades 1967 av Mårtenssons i Lund. Torsten Léon Nilsson ritade fasaden som är indelad i sju fält med synliga pipor. I ovankant är fälten bågformade. Fasaden är av ek med målade accenter i guld och rött.

Klockorna är av malm. *Storklockan* är omgjuten 1762 av Andreas Wetterholtz. *Lillklockan* är omgjuten 1782 av Maria Wetterholtz i Malmö. Båda klockorna har inskriptioner.

Övrigt

Textilapplikation från 2000 av Britt-Inger Lanner. Maria med barn.
Krucifix från senare delen av 1400-talet.

Kyrkogården

Kyrkogården har utvidgats mot öster 1873 och 1903. En stor utvidgning av kyrkogården mot söder gjordes 1974 på den mark där den tidigare prästgården låg som brann 1838. Nya prästgården, byggd 1929 på ny plats, såldes 2004. Dess trädgård, som är en äppellund, avstreckades och tillfogades därefter nya kyrkogården i söder. En minneslund anlades 1979 och en askgravlund 2012. Ett nytt hål togs i kyrkogårdsmuren i sydväst för att göra en handikappvänlig entré 2011 och nya grindar sattes in i huvudentrén.

Gamla kyrkogården omges på alla sidor av en fogad gråstensmur, mot väster och söder är den avtäckta med röda tegelpannor. Mot norr och öster är muren kompletterad med en rad av hamlade lindar, mot norr och vägen även av en häck. Mot norr finns två smidesgrindar mellan murade pelare, mot väster två nyare metallgrindar.

Kyrkan omges av gångar med singel. Gravplatserna är enligt sent 1800-tals ideal omgärdade av buxbom och täckta av singel. Enstaka gravar har smidesstaket. Flera gravar har formklippta vintergröna växter. På södersidan är gravstenarna företrädesvis höga i form av bland annat obelisker och avbrutna kolonner. Lantbrukare är den vanligaste titeln på stenarna.

Nya kyrkogården omges av avenbokshäckar och delvis av gråstensmurar utan bruk. På nya kyrkogården är gravstenarna lägre och ofta horisontella och placerade i gräs med en liten planteringsyta framför. Ett stort träd, kaukasisk vingnöt, växer vid ett springvatten. En häck av körsbärskornell delar nya kyrkogården och gamla prästgårdsträdgården som är avsatt för framtida bruk som kyrkogård. Den innehåller flera äppleträd men även valnöt, lönn och kaukasisk vingnöt som står i gräsmatta. En lång gång med gatsten längs en stensatt vattenränna leder till askgravlund och minneslund i sydväst. Minneslundens cirkulära gräsmatta omringas av höga träd och häck och har en milsvid utsikt över öppet landskap mellan träden. Längs en stenmur

som avdelar kyrkogården mot församlingshemmet är äldre gravstenar uppsatta.

Byggnader på kyrkotomten

Ett före detta bårhus, uppfört 1943 och ritat av Eiler Græbe, står i kyrkogårdens sydvästra hörn. Fasaden är vitputsad och taket är täckt med rött tegel.

En byggnad för kyrkogårdsförvaltningens personal och maskiner ligger söder om bårhuset. Fasaden är klädd med brun stående panel och det flacka sadeltaket är täckt med papp.

Gamla kyrkogården söder om kyrkan.

Nya kyrkogården söder om kyrkan.

Kulturhistorisk karaktärisering för Bårslöv kyrkoanläggning

Kyrkan ligger i södra utkanten av den gamla kyrkbyn som har en långsträckt utformning längs vägen med småskalig bebyggelse i form av enfamiljshus och några gårdar som ligger kvar efter skiftet. Samhället är sedan 1960-talet utbyggt till en villaförort vid sidan om kyrkbyn.

Kyrkan syns vida omkring från väster och har utsikt från kyrktrappan mot hav och Danmark i fjärran. Gamla kyrkogårdens omgärdning av stenvägg och lindar är betydelsefull. Kyrkogården är välbevarad enligt sekelskiftesideal och karaktäriseras av buxbomsgravar med singel och äldre höga gravstenar. Nya kyrkogården är ännu gles men omges av ett flertal häckar och träd. Minneslunden är placerad på en rofylld plats i utkanten.

Kyrkan uppfördes troligen i mitten av 1100-talet med långhus, kor och absid, ett västtorn byggdes till, möjligen under 1200-talet. 1858 revs allt utom tornet och en bit av långhusets västgavel. Ett nytt långhus med absid adderades till tornet ritat av byggmästare Anders Haf som var inspirerad av Brunius stil och hans tidigare förslag till ombyggnad.

Kyrkan karaktäriseras av Bruniusdrag som trappstegsgavlar med blinderingar, fönster och dörrar har rundbågsformat och är symmetriskt placerade, fönstren är delade med

murade pelare, ytterdörrarna är smyckade med utskurna reliefmönster. Kyrkan har vitputsade fasader, trappstegsgavlar och tegeltak. Kyrkans låga torn kontrasterar mot det resliga långhuset. Den är en av flera kyrkor i Helsingborgstrakten med bevarat medeltida västtorn som under 1800-talet fått tillbyggda rymliga långhus. Exempel på detta är kyrkorna i Fjärestad, Frillestad, Halmstad by och Ekeby. Tornet med sin ålderdomliga karaktär med kraftiga väggar och kalkmålade valvribbor har upplevelsevärde. Tornets murverk av kvaderhuggen sandsten av lokalt bruten sten är byggnadsarkologiskt värdefullt. Det ljusa kyrkorummet karaktäriseras av de vita, släta väggarna och kryssvalven med låga gördelbågar, rött tegelgolv och ekådrad inredning som är sammanhållen och genomgående i bänkar, pelare, skrank, läktarbarriärer och altarring. Rummet koncentreras mot altaret där det gotiskinspirerade skranket som avdelar sakristian finns kvar sedan kyrkan byggdes 1858. Skranket är en typisk Bruniuslösning som han ofta använde och som Haf efterliknat. Det är ganska ovanligt att dessa skrank är bevarade. Det är positivt att altartavlans tympanon är borttaget så det är möjligt att se absidens högsittande runda fönster. Bland inredningen märks den rikt utsnidade predikstolen från 1598 och ett gotiskt krucifix från 1400-talets senare hälft från äldre kyrkan. Dessa påminner oss om kyrkans långa historia. Predikstolen i renässansstil är en av flera liknande liksom krucifixet. En textilapplikation från 2000 med Maria och barnet är ett senare fint tillägg.

Den närbelägna kyrkan i Fjärestad, byggd fem år senare än Bårslövs, är också ritad av Anders Haf. Medan Bårslöv karaktäriseras av rundbågar är nygotiken dominerande i Fjärestad. Båda kyrkorna har haft liknande altarskrank och altarring. I Bårslöv är den inredningen från byggnadsåret kvar medan Fjärestad har modernare inslag. Båda kyrkorna samlar sina äldre altarprydnader i koret, varav det förgyllda altarkorset och Thorvaldsens Kristusopia finns i båda kyrkorna. Altarkorset och Thorvaldsens skulptur är båda mycket vanliga för sin tid.

Rekommendationer

- Kyrkans fria läge mot väster är betydelsefullt för upplevelsen och är viktigt att värna.
- Det medeltida murverket och tornets kalkmålning bör behandlas med varsamhet.
- Kyrkorummet inredning har ett estetiskt sammanhållet intryck genom ekådringen som bör behållas.
- Bland inventarierna bör särskilda varsamhetskrav gälla för predikstolen.

- Tegelgolvet's fogar och kyrkans sockel är lagade och målade på ett inte lämpligt sätt som skadat utseendet. Använd istället de material som använts tidigare vid renovering.
- Många altarprydnader är samlade i koret. En tanke kunde vara att återföra det ursprungliga gyllene korset som altarprydnad som hör ihop med skranket. Och samtidigt ta bort Thorvaldsens gipskopia och Gehlintavlan.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkan ligger inom fornlämning Bårslöv 90:1 som är den gamla bytomten utifrån karta från 1763.

Källor och litteratur

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

Skånska kyrkor, Skånes hembygdsförbunds årsbok 1997, Arlov, 1997

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Underhållsplan Bårslöv kyrka 2004-11-24, rev 2006-09-01 Itark arkitektkontor, Helsingborg

Raus, Välluvs och Bårslövs kyrkor Skåne, Torsten Mårtensson 1963

Landsbygden, Helsingborgs historia del VIII:1, Helsingborgs stad 2010

Drömmen om medeltiden, Bo Grandien, Lund 1974

[http://stadslexikon.helsingborg.se/index.php?title=B%C3%A5rsl%C3%B6vs kyrka](http://stadslexikon.helsingborg.se/index.php?title=B%C3%A5rsl%C3%B6vs_kyrka)

http://www.helsingborg.se/wp-content/uploads/2015/05/naturochkultur_barslov_2015_remiss_sbf.pdf

http://www.exempelbanken.se/system/documents/980191434/original/3228_barslov_ortsanalys_20051028.pdf

http://www.regionmuseet.se/pdf_sa/2011/2011-043.pdf

http://www.regionmuseet.se/rapporter_pdf/2011/2011_047.pdf

Muntliga uppgifter av vaktmästare Olle Larsson, 2015-09-25.

Mail Malin Gunnarsson, förvaltningschef i Kvistofta församling.

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Bårslöv kyrka, Helsingborgs kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)
Karl Johan Kember (granskare),
Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden,
JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2015-09-25

Färdigställd rapport: 2015-12-04

Bårslöv kyrka, - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk-natursten Murverk-natursten-sandsten Murverk-tegel
Fasadmaterial:	Puts-spritputs Puts-slätputs
Fasadkulör:	vit
Takform:	Sadeltak Hjälmtak
Taktäckningsmaterial:	Takpannor-lertegel Plåt-koppar
Byggnadsdel:	Torn-väster Långhus Absid-öster Absid-rundad